

РЕЗЮМЕ

В. В. Снагощенко Дидактические игры в обучении истории: историко-педагогический аспект.

В статье раскрыта сущность игры в целом, в универсальном смысле, проанализировано понятие дидактическая игра. В исторической ретроспективе рассмотрена система использования дидактических игр в обучении истории, начиная от их возникновения и до сегодняшнего дня. Выявлена специфика дидактичной игры на уроке истории; определены дидактические и методические основы разработки и использования игр, а также степень изученности проблемы в методической науке.

Ключевые слова: игра, дидактическая игра, дидактическая игра в обучении истории, педагогическая деятельность, образовательные процессы.

SUMMARY

V. Snahoschenko. Didactics games in studies of history : historical is pedagogical aspect.

Annotation. In the article essence of game opens up in general, in universal sense, a concept is analysed didactics game. In a historical retrospective view the system of the use of the didactics playing is examined the studies of history, beginning from their origin to present time. The specific of the didactics playing the is educed lesson of history; didactics and methodical bases of development and use of games, and also measure of studied of problem, are certain in methodical science.

Key words: game, didactics game, didactics game in the studies of history, pedagogical activity, educational processes.

УДК 215(477)

О. М. Тищенко

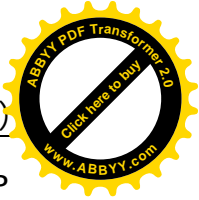
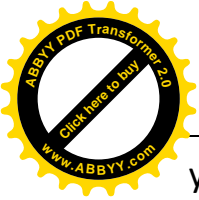
здобувач Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК ОСВІТИ

У статті розглянуто теоретичні та практичні перспективи полікультурного виховання у школі.

Ключові слова: зарубіжні моделі виховання, національний виховний досвід, інновації в загальноосвітній школі.

Постановка проблеми. Становлення України як незалежної держави, входження її в європейську співдружність відбувається на тлі глобалізації процесів економічного і політичного життя. Розширення комунікаційних систем, зріз міжнародної інтеграції вимагає розв'язання проблем, зокрема відповідальності за долі дітей у майбутньому. Наша держава представлена більше ніж 120 національностями, а традиційний поділ на внутрішні і зовнішні реалії вже жив себе. На початку 90-х років минулого століття в Україні зростає кількість національних шкіл, які дістали можливість реалізувати свої культурні проблеми. Прагнення до свободи вибору,



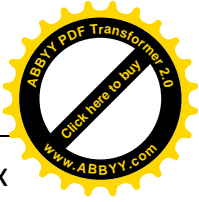
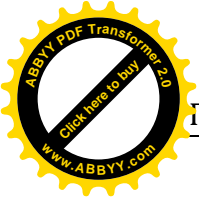
уберігання народних традицій, поваги до історичної пам'яті не можуть базуватися на самоізоляції. Указані питання повинні вирішуватися в освіті на рівні полікультурного виховання як данина.

Найголовніше місце у вирішенні вказаної проблеми відводиться освіті, актуальність якої для різних країн світу підтверджується через значущість термінів: «полікультурна освіта», «мультикультурна освіта», «багатокультурна освіта», «міжкультурна освіта», «кроскультурна освіта», «інтернаціональна культура», «двокультурна культура», які відрізняються першими частинами слів і мають різне походження – грецьке, латинське, російське, українське та передбачають зміст педагогічного процесу, в якому представлені дві чи більше культури, що відрізняються за мовною, етнічною, національною чи расовою ознаками [7, 26].

Аналіз актуальних досліджень. Найбільш загальне розуміння щодо осмислення полікультурного виховання (через ознаки) знаходимо у поглядах Г. Даутової, О. Джуринського, Ю. Сиви, А. Шафрікової. Так, Г. Даутова зосереджує увагу на полікультурній освіті як процесі освоєння молодим поколінням етнічної, загальнонаціональної і світової культур. Автор обґрунтовує кінцеву мету: духовний розвиток планетарної свідомості, формування готовності до вміння жити в багатокультурному поліетнічному середовищі [5, 10]. Ю. Сива наголошує на тому, що у рмежахполікультурної освіти пізнається не тільки чужа культура, але й раніше невідомі фрагменти своєї культури: відбувається перенесення розумових дій, відпрацьованих в одній сфері діяльності, в іншу сферу, коли будь-яке завдання не може бути вирішене відомими способами. Розкриваючи питання змістової сутності полікультурного виховання, А. Шафрікова відзначає, що таке виховання спрямоване на збереження та розвиток усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків та форм діяльності, що існують у певному суспільстві, і базується на взаємодії різних культур та на принципах діалогу [7, 30].

Мета статті – розглянути теоретичні та практичні перспективи полікультурного виховання у школі в контексті інноваційних процесів, що відбуваються в освіті.

Виклад основного матеріалу. До методу діалогу зверталися ще Стародавній Греції. Зокрема Сократ мав здатність простими питаннями втягувати в дискусію людей з різних соціальних класів; вів з ними розмову про їх життя, освіту, дітей, справедливість, добродієність, тобто про те, що цікавило людину. Він ненав'язливо навчав людину думати й робити висновки, привертаючи увагу до питань, на які людина відповідала сама, застосовуючи даний їй природою розум і накопичені знання



Деякі зарубіжні та національні вчені у загальних підходах розглядають «полікультурне виховання» як діяльнісну адаптацію, а саме як фактор соціальної допомоги (М. Крюгер-Потратц), як засіб розуміння культурної специфіки людей іншої культури (Х. Томас), як толерантно-мовленнєве «переформування» чужої культури (Тарасов Є.) [3, 100].

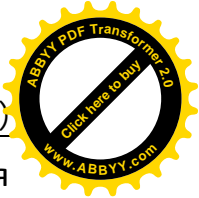
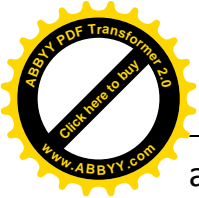
Культура та етика кожної нації закодована у звичаях і традиціях. В Україні у традиціях релігійних свят виокремлюється актуальність християнської норми, етичної норми, у зрізах яких діє зразкова поведінка (зразок), зокрема релігійний зразок знаходимо у взаємодії в сім'ї (Ганни – матері Діви Марії), уважливому ставленні до оточення (Явдохи – нареченої Ісуса Христа), умінні обстоювати свій моральний обов'язок (орієнтація на козака-лицаря – через традиції Трійці та Софії). Складовими естетичної норми в Україні виступав нормативний соціокультурний фактор психічного духу буття; він відбивав своєрідність представлення критеріїв для розуміння оцінки краси, мови взаємодії людини з людиною у просторі та часі (ціннісно-орієнтаційне ставлення до національного досвіду).

На Святий вечір зафіксовано такі ігри: «Естетика Святого дідуха», «Хто водить зірку?», «Колядники», «Театралізація вертепу». На Різдво формою привернення уваги до естетичних цінностей є міф про Коляду та Марену, театр «Водити кізоньку», гра «Тато, мама і я». Крім релігійної, естетичної норми, у змісті релігійних свят містяться моральні та естетичні цінності. Тут як приклад, можуть виступати декоративно-прикладне мистецтво, ремесло, побутова культура тощо. Вони відбиваються у традиціях свят: Пилипівки (ігри: «Загадка», «Подушечка», «Уподобання»); Введення (ігри: «12 пісень», «12 вишивок», «Зустріч кобзаря»); на Катерини (гра «Глечик»). Тобто кожне релігійне свято містить соціальну норму, до складу якої входить естетичне, моральне та етичне.

Діяльність соціальної норми є актуальною у вияві різноманітних індивідуальних можливостей (етика, християнська педагогіка, правове виховання, соціалізація, полікультурне виховання, атр-терапія), що їх можна реалізовувати через дійовість традицій державно-народних свят.

Використання у школі релігійних традицій – умова навчання спілкування, толерантності, людяності.

Кожне релігійне свято – це відображення життєвих інтересів роду, народу, а в них фіксація етичних вчинків, які практично аналізувалися завдяки традиціям таких обрядових свят, як: Пилипівка, Введення, Катерини, Андрія, Миколая, Святий вечір, Водохреще, на рівні обов'язку, здорового способу життя, установки на самовдосконалення. Якщо сказане



активно впроваджувати в життя, а також у процесі закріплення порівнювати з культурою іншої нації, то матимемо педагогічну, інноваційну, мистецьку креативність, яка полягатиме в єдності підходів до формування у школяра як установок на розвиток духовних основ здорового способу життя (в основі якого реалізовуватиметься увага до психічної самооцінки через сповідь), так і соціальної корекції.

Через традиції релігійних свят відбувається також соціально-духовне очищення. У душі кожної людини утверджуються такі святині, як честь і совість, щастя і добро, віра у самого себе і морально-естетична наснага [7, 40].

Релігійні традиції в Україні – це життєва потреба та вимога часу: треба знати особливості своєї культури, порівнювати національні надбання з культурою інших етносів.

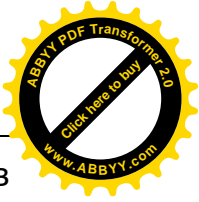
Якщо детально розглядати трактування «полікультурне виховання» через різноманітні наукові та методичні джерела (статті, збірники, теоретичні огляди, дисертаційні дослідження), то в загальних підходах полікультурна освіта спонукає до аналізу системи власної культури з одночасним пізнанням чужої культури, як уважають деякі вчені [2, 14; 6, 41]. Таке розуміння ситуації дозволяє виділити різні рівні реалізації полікультурної освіти:

- міжкультурний діалог;
- інтернаціональне виховання;
- міжкультурна взаємодія.

Цей ситуативно-педагогічний процес найчастіше вимагає як розуміння культури іншої, суміжної нації, так і опори на знання власної.

Т. Башинська зробила спробу його тлумачення у статті «Проблема розвивального навчально-виховного середовища в контексті «діалогу культур», наголошуючи на тому, що «полікультурне виховання – це калька поняття «multicultural education», що сформоване в західній інтелектуальній культурі у 70-х роках ХХ ст.; віддзеркалення ідеалів культурного плюралізму у сфері освіти України ХІХ ст» [9, 160]. Як бачимо, в наукових підходах та навчальній практиці вже назріла необхідність полікультурного виховання, але ще не визначено адекватне тлумачення цього процесу.

Навіть тлумачний словник не дає такого трактування, однак у цьому зрізі часто функціонує соціально-педагогічна позиція, що в основі полікультурного виховання має бути ключова домінуюча – міжкультурна комунікація ідеалів, культурний плюралізм у сфері освіти [2, 14]. Найбільш глибоке визначення поняття «multicultural education» подано у Міжнародній



енциклопедії освіти, де воно розглядається як «педагогічний процес, в якому репрезентуються дві або більше культури, що відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознакою» [12].

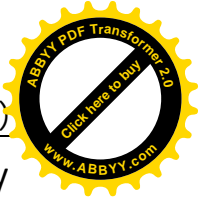
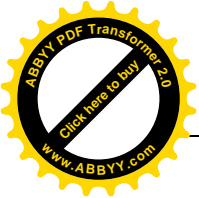
Дослідження О. Шкуріна і Т. Цибар визначають домінуючу спрямованість полікультурного виховання у школі з опорою на принципи культуровідповідності та діалектичної єдності національного та загальнолюдського [11, 10]. Так, полікультурне виховання засобами естетичного розвитку учнів сприятиме виокремленню моральної екології та соціального досвіду – головний висновок дослідження О. Шкуріна.

На наш погляд, виходячи з того, що уроки народознавства, українознавства, фольклору, музики, живопису, танцю розглядаються як система фіксованих морально-естетичних установок, що зумовлені певними етнічними зразками й виражаються у здатності суб'єкта до цілісного переживання, здійснення вибіркової оцінної діяльності, то виховні орієнтації у цьому випадку є об'єктами уваги до матеріальної та духовної культури за їх культурологічною значущістю.

Активізуючи поняття про можливості духовного дозвілля в народознавстві, розширюючи знання про естетику хореографії, можна звернути увагу на ознаки українського народного танцю в контексті порівняльного аналізу зі спадкоємним розвитком аналогічних танцювальних форм у культурах західних країн, виокремлюючи його специфічність не тільки у світоглядних вимірах народної, але й професійної культури. Ця специфічність яскраво простежується на прикладі козацького танцю доби Бароко, який, не втрачаючи зв'язків з народними традиціями, акумулює – ті зміни, які відбуваються у національному житті українського етносу, виступає нині основою для організації дитячих та молодіжних об'єднань з метою національно громадянського виховання.

Танець-гра обов'язково спирається на усно-народну творчість та малі фольклорні жанри. Усна народна творчість – невичерпне джерело виховання молодого покоління кожної нації. Тут відображено життя народу, його історію, мораль, мову, народну мудрість. Через побут, дозвілля, казки, пісні, прислів'я, приказки школяр набуває перше уявлення про культуру свого народу.

У народній творчості та національних традиціях тісно переплітається минуле народу із сучасним життям. Малі фольклорні жанри завжди стануть у пригоді у вихованні морально-естетичних почуттів. Розкриваючи зміст перлин народної мудрості, педагог впливає на всебічний розвиток дитини, уводить її у широкий світ життя планети на рівні діалогу культур.



Ідеї полікультурного виховання учнів в Україні були зафіксовані ще у другій половині XIX – на початку XX ст.; вони не втратили своєї актуальності на сучасному етапі розвитку педагогічної науки.

Учені періоду другої половини XIX – початку XX ст. спеціально не вивчали питання полікультурного виховання учнів у ліцях України, як наукової проблеми їх погляди стосувалися питань діалогу культур, любові до рідної землі і були дотичні до позицій таких педагогів та філософів минулого, як: М. Драгоманов, Л. Українка, М. Костомаров, які зазначали, що полікультурне виховання – це педагогічна діяльність, що забезпечує культурно-соціальну ідентифікацію особистості, відкритої іншим культурам. В. Водовозов, П. Каптерев, С. Русова, Л. Толстой, К. Ушинський питання реалізації полікультурного виховання учнів також розглядали як процес становлення особистості, що володіє знаннями про інші культури, усвідомлює важливість національного у традиціях свого народу.

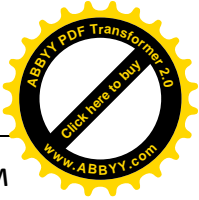
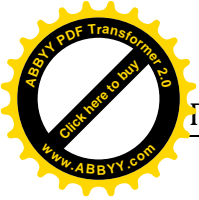
Сучасність зосереджує увагу на важливості міжкультурного спілкування, діалогу поколінь, культуровідповідності, що відбувається за умови взаємодії представників двох або більше національностей на засадах толерантності, людинолюбства, чуйності, поваги до своєї культури та щирості до інших [4, 83; 8, 49; 10, 306].

Танець, фольклорні і традиційні надбання різних народів у системі освіти сприятимуть полікультурному вихованню. В основі специфічних напрямів полікультурного виховання має бути увага до толерантності, соціокультурного контексту, загальнолюдських цінностей, джерел культури як основи аксіологічного потенціалу та взаємокультурного збагачення.

Сьогодні важливо навчити толерантно спілкуватися, що узгоджуватиме національні й інтернаціональні інтереси [1, 18]. Звідси матимемо єдино правильну ідеологію і політику сучасних держав щодо позитивного ставлення до присутності в соціумі різних етнічних культур та поваги до них.

Висновки. Полікультурне виховання в європейській педагогіці визначає прагнення подолати монокультурну орієнтацію, вираховування толерантних відносин між різними культурами. У вітчизняній педагогіці це аналіз міжкультурних взаємин на рівні гуманістичного світовідчуття та національної гідності, у протигагу «інтересу до екзотичного».

Згідно з державними документами, реалізацією низки освітньо-виховних принципів етичної оптимізації відносин, полікультурне виховання – це умова гармонійного світобачення, увага до цінностей своїх традицій та поваги до інших культур, що визначає основу толерантності.



Для розв'язання проблеми полікультурного виховання є важливим вирішення таких завдань: формування планетарного світогляду, базової культури особистості, орієнтація на національні та загальнолюдські моральні цінності, глибоке і різнобічне осмислення традицій свого народу, формування у молодого покоління уявлень про різноманітність культур у світі та в Україні, виховання миролюбства, віротерпимості, позитивного ставлення до культурних відмінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агадуллін Р. Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект / Р. Агадуллін // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3–4 – С. 18–29.
2. Башинська Т. Проблема розвивального навчально-виховного середовища в контексті «діалогу культур» / Т. Башинська // Рідна школа. – 2006. – № 11. – С. 14–18.
3. Васютенко И. В. Современные проблемы поликультурного образования. Образование в эпоху перемен : сб. науч. тр. Вып. 2 / [отв.ред. А. А. Макареня, Н. Н. Суртаева, С. В. Кривых]. – СПб. : ГНУИОВ РАО, 2006. – 143 с.
4. Водовозов В. И. Избранные педагогические сочинения / В. И. Водовозов. – М. : Педагогика, 1986. – С. 83–117.
5. Даутова Г. Развитие поликультурного образования в Поволжье : дис. ... доктора. пед. наук. : 13.00.01 / Г. Даутова. – Казань, 2004. – 435 с.
6. Джурицкий А. Н. Проблемы поликультурного воспитания в зарубежной педагогике / А. Н. Джурицкий // Вопросы философии. – 2007. – № 10. – С. 41–51.
7. Євтух М. Б. Правові основи української педагогіки : навч. посіб. / М. Б. Євтух, С. К. Стефанюк. – Одеса : ОНА З ім. О. С. Попова, 2011. – 311с.
8. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения / [под ред. А. М. Арсеньева]. – М. : Педагогика, 1982. – С. 49, 91, 281.
9. Рихло П. «Ми були розмаїттям у єдності»: До проблеми синтезу буковинської культури / П. Рихло // Вікно в світ. – 2000. – № 2. – С. 158–168.
10. Ушинский К. Д. Вопросы воспитания / К. Д. Ушинский. – М., 1953. – С. 306–326.
11. Цибар Т. М. Естетичне виховання учнів в середнього шкільного віку у полікультурному середовищі на Закарпатті (1919–1939рр.) : дис. ... кан. пед. наук / Т. М. Цибар. – Тернопіль, 2008.
12. International Dictionary of Education. – Oxford, 1994. – Vol. 7.

РЕЗЮМЕ

Е. Н. Тищенко. Влияние инноваций на развитие образования.

В статье рассмотрены теоретические и практические перспективы поликультурного воспитания в школе.

Ключевые слова: *зарубежные модели воспитания, национальный воспитательный опыт, инновации в общеобразовательной школе.*

SUMMARY

O. Tishchenko. Impact of innovation on the development of education.

The article deals with theoretical and practical perspectives of multicultural education at school.

Key words: *foreign models of education, national educational experience, innovation in secondary school.*